

Nadav EYAL

În tranșeele luptei
împotriva
globalizării

Traducere de Miruna Andriescu

POLIROM
2020

Cuprins

<i>Prefață la ediția în limba română</i>	11
Introducere. Moartea unei epoci.....	15
Capitolul 1. Un atac împotriva unui ziar.....	27
O revoluție permanentă	32
Revoluția eliberatoare	34
Eficiența oribilă	37
Revoluția inegalității	39
Capitolul 2. Duș de două ori pe lună.....	41
Transformarea în avatururi.....	44
Conștiința globală	48
Capitolul 3. Războaiele globalizării.....	55
Beijing, 2017.....	55
Centre ale exploatării	58
Primul țar al drogurilor	62
Răscoala sclavilor haitieni	64
Rebelii din Bougainville	68
Capitolul 4. Țara ultimilor elefanți	73
Hoedspruit, Africa de Sud	81
Capitolul 5. „Refuzăm să murim”	85
Insulele Maldive, 2018.....	88
Pelerinaj la Fukushima	93
Sensibilitatea morală	96
Capitolul 6. Vestitorii revoltei	98
Mumbai, 2008.....	98
Legați și uciși	102
Nașterea jihadului individual.....	104
Jocuri video și teroare	109
Fundamentalismul, principalul dușman al globalizării	112

Capitolul 7. De vorbă cu naționaliștii.....	116
Paris, 2010.....	122
Capitolul 8. Redeșteptarea nazismului.....	130
Fosta Germanie de Est, 2014.....	133
Fundamentalistul în chip de Sisif.....	137
Capitolul 9. Revoltele clasei de mijloc.....	141
Londra, toamna anului 2008.....	149
Steroizi europeni.....	154
Globalizarea de tip „prăjitură cu răvaș”.....	156
Capitolul 10. Anarhiști cu Ferrari.....	158
Atena, aprilie 2009.....	158
Fantezia greacă.....	161
Sfidarea Europei.....	164
Un virus financiar într-o lume globală.....	166
Capitolul 11. Dispariția copiilor.....	172
Națiunea virgină.....	175
Capitolul 12. „Omenirea este <i>Titanicul</i> ”.....	184
O societate de mamifere în criză.....	188
Povestea slujitoarei.....	193
Satul păpușilor.....	196
Capitolul 13. Chipurile exodului.....	200
2015, vara.....	200
Noile războaie.....	204
Capitolul 14. Un experiment și costurile sale.....	211
Începutul unui experiment.....	213
Cetățenia globală.....	219
Capitolul 15. Râuri de sânge.....	225
Săracii și imigranții.....	227
„Râuri de sânge”.....	229
Familia Aboudan.....	232
Revolte în duel.....	235
Capitolul 16. Vorbește un supus al Imperiului.....	240
Marianna, Pennsylvania, iunie 2016.....	240
Victoria cumpătării.....	246
Proiectul imperial.....	248
Niciodată aici.....	251

Capitolul 17. „Mama a fost ucisă aici”	254
Un moment crucial	257
la banii și fugi	259
Conștientizarea.....	263
Capitolul 18. Militantul antiglobalizare	267
Vlăstarul întunecat al globalizării	270
Alegeri globale	274
Nașterea unui naționalist	277
Capitolul 19. Implozia adevărului.....	283
Mediul este mesajul (fals).....	287
Orașul care a fost otrăvit	291
Bunica a fost mințită.....	295
Dezvăluirea nesincerității.....	298
Capitolul 20. Lupta pentru progres.....	302
Newtown, Connecticut, toamna anului 2016	305
Campo de' Fiori, Roma, 2018	308
Lupta cu progresul.....	311
Capitolul 21. O poveste nouă.....	319
Acasă	320
O epocă a reformei	321
O nouă narațiune.....	325
<i>Mulțumiri</i>	331
<i>Note</i>	333

M-am născut la Londra, din părinți israelieni, după Iarna Nemulțumirii din 1979, nume dat lunilor de greve și perturbări economice în care guvernul laburist s-a confruntat cu sindicatele. Așa era Marea Britanie înainte de marile privatizări coordonate de Margaret Thatcher. Londra părinților mei era modestă, uneori abia funcționa, era poluată, insuficient încălzită, iar pe străzi se înălțau grămezi uriașe de gunoaie neridicate de lucrătorii de la Salubritate, care făceau grevă în semn de protest față de guvernul lui James Callaghan. Mama și tata, care trăiau în kibbutz, veniseră la Londra din Orientul Mijlociu ca să studieze și să locuiască o vreme în străinătate. Au rămas acolo câțiva ani, fiindcă s-au alăturat unui grup spiritual, lucru deloc neobișnuit în anii 1970.

După aproape 30 de ani, orașul mai sărac, marcat de conflicte și poate idealist al experienței lor fusese înlocuit de ceva complet diferit. În pofida tuturor defectelor sale, Marea Britanie fusese cândva o țară care producea automobile, mașini de spălat vase, mixere și care exploata cărbuni pentru a-și alimenta industriile cu energie. După Thatcher și anii politiciii de reformare New Labour, a devenit un loc de joacă al bancherilor de investiții. Până în anii 1970, bilanțurile contabile ale băncilor britanice indicau o valoare egală cu aproximativ jumătate din produsul intern brut al țării. În anii 2000, sectorul financiar a crescut până ce bilanțurile contabile au atins o valoare de cinci ori mai mare decât produsul intern brut al întregii economii britanice, un număr de ordinul trilioanelor de lire sterline⁸. În anii 1970, cei mai bogați 1% dintre britanici câștigau 5% din venitul național; înainte de criza economică ajunseseră să câștige 15%.

Londra era copleșită de o avaricie scandaloașă. În 2007 existau deja semne prevestitoare ale crizei și cu toate acestea Ferrari a raportat în acel an că avea o listă de așteptare de trei ani pentru furnizarea mașinilor în Marea Britanie. Un purtător de cuvânt al firmei Aston Martin a declarat pentru *The Guardian* că lista lor de așteptare se întindea pe șapte luni, dar că finanștilor le era greu să aștepte. „În general, cei care primesc bonusuri la Londra își doresc o satisfacție imediată”, a spus el. Existau și obiecte de lux mai modeste, cum ar fi ediția de colecție a unei cărți despre New York care cântărea 16 kilograme, legată în mătase cusută manual. Editorul cărții a afirmat că, în pofida crizei, era convins că oamenii vor plăti prețul de 7.500 de dolari, având în vedere că „unul de la Morgan Stanley sau Goldman Sachs care se ocupă cu

investiții de capital sau cu instrumente derivate bazate pe acțiuni nu prea este afectat⁹.

De fapt, în pofida proastei reputații a extravagantei americane, înainte de criză, creditele de consum din Marea Britanie erau în medie mai mari decât cele din Statele Unite. Britanicii erau dependenți de o orgie de consum finanțată prin datorii, într-o măsură mai mare decât orice altă națiune dezvoltată.

Apoi cerurile prosperității s-au înnegurat. Parcă stăteai în primul rând la un vechi film de groază, privind cum o maladie economică se răspândește cu încetinitorul. Ca studenți și apoi ca jurnaliști, ne-am bucurat de privilegiul de a fi oarecum feriți de catastrofa iminentă. Northern Rock, o bancă britanică, a fost prima care a ajuns la știri, în septembrie 2007. O criză gravă de lichidități a împiedicat-o să apeleze la sprijinul guvernului, ceea ce a declanșat retragerea, în trei zile, a două miliarde de lire sterline de către deținătorii de economii panicați¹⁰. Guvernul a fost nevoit să naționalizeze banca, pentru a salva depozitele publicului. A fost începutul unui an agitat, care a culminat cu falimentul băncii Lehman Brothers. Londra, care era la fel de nesăbuită ca Wall Street, fusese infectată de virusul creditelor subprime. Principalul simptom era o lipsă de încredere reciprocă între instituțiile bancare, care a dus la o criză a creditărilor.

Guvernul britanic trebuia să pună la dispoziție 200 de miliarde de lire sterline sub formă de împrumuturi de la Banca Angliei și încă 50 de miliarde sub formă de împrumuturi acordate de guvern, jumătate din acestea din urmă în schimbul unor acțiuni preferențiale. A fost o naționalizare parțială a sectorului financiar britanic, care a creat un precedent. Criza s-a infiltrat și în economia reală – în restaurantele, saloanele de frizerie și coafură și magazinele de vinuri și țigări din Londra. Efectul a fost profund și evident. În mai puțin de trei ani, rata șomajului a crescut cu peste 50%. Restaurantele de lux afișau oferte de „prânz de criză a creditelor”. Un ziar local din Birmingham informa că șase șomeri, dintre care unii burtoși, repetau un număr de striptease, o versiune reală a filmului *Gol pușcă*¹¹. Era o poveste amuzantă, o anecdotă care a mai risipit umbrele lungi ce întunecau paginile presei de atunci. Mass-media a semnalat, de exemplu, sinuciderea unui miliardar german al cărui capital dispăruse odată cu prăbușirea bursei. La apogeul carierei sale, Adolf Merckle avusese o avere de 12 miliarde de dolari, dar compania lui de investiții a dat faliment. S-a aruncat sub roțile unui tren în ianuarie 2009¹².

Globalizarea a transformat o criză americană într-o criză internațională. Și în fiecare țară a scos la iveală inegalități diferite. În Spania și în Irlanda,

piețele imobiliare erau într-o poziție șocant de periculoasă; Franța avea o piață a muncii rigidă; în Italia și Portugalia, problema era datoria națională; economiile Asiei de Est deveniseră dependente în mare măsură de exporturi. Cetățenii statelor industrializate se confruntau cu același lucru – instituțiile financiare comerciale eludau responsabilitatea publică, deoarece, dacă li s-ar fi permis să dea faliment, ar fi tras în jos, odată cu ele, întreaga economie. Erau, după cum se tot repeta, prea importante ca să dea faliment. Salvarea acelor instituții nu a fost o demonstrație de capitalism sălbatic, ci o trădare a celebrelor sale principii – o naționalizare a eșecurilor personale ale bancherilor care continuau să cheltuiască sume astronomice în cele mai la modă baruri din Soho¹³.

A urmat o furtună perfectă – o criză în economia reală, creșterea ratei șomajului și, ca urmare a lor, criza datoriei publice. A fost o globalizare a complicațiilor, pornită din Statele Unite.

În general, americanii nu au înțeles – nici atunci și, cel mai probabil, nici acum nu reușesc să înțeleagă – cât de profund a afectat criza perspectiva lumii asupra țării lor. Pentru americani, criza creditelor subprime a fost în cele din urmă o problemă locală cu originea în propriul sistem financiar. Pentru restul lumii a fost o problemă americană transmisă prin transfuzie în circulația sangvină internațională de o ordine globală *made in America*. Prin urmare, cei din afara Statelor Unite au simțit mult mai intens decât americanii că propriile comunități erau la discreția unor forțe arbitrare externe care se jucau cu viața lor.

Americanii și-au explicat, în termenii lor, cum ajunseseră la criză. Era simplu. La urma urmei, era a lor. Restul lumii s-a trezit prizoniera unei povești spuse de străini. Firește, europenii și asiaticii dădeau vina pe Statele Unite, dar era mai profund decât simplele jocuri ale incriminării și învinovățirii reciproce. Imediat ce economiile au devenit asociate între ele și interdependente, factorii de decizie nu și-au mai putut izola țările de criză. Tentativele de a face acest lucru au fost lamentabile, chiar și atunci când sectorul bancar local a acționat cu un conservatorism prudent și nu a investit în instrumente financiare toxice. Dacă guvernele suverane ar fi decis să-și crească mult cheltuielile publice, cu scopul de a menține cererea și activitatea economică din țările lor, ar fi fost pedepsite imediat la nivelul pieței. Băncile centrale ale altor țări aveau o libertate monetară foarte redusă, fiindcă economia internațională depindea exclusiv de dolar. Practic, rata de schimb valutar dicta acțiunile întreprinse de instituțiile respective.

Într-un moment al adevărului, totul s-a dovedit a fi un teatru de marionete. Instituțiile legitime și reprezentanții aleși au dovedit că nu prea controlează soarta comunităților lor. Publicul afectat a simțit că discursul politic al țărilor era doar o fațadă. În opinia oamenilor, adevărata putere se afla, în cel mai bun caz, la Washington; sau, mai rău, în mâinile plutocraților; sau, în cel mai rău caz, pe o piață ce era supusă unor forțe arbitrare pe care nu le controla nimeni. În 2009, în mass-media internațională au început să apară știri despre bancomate la care puteai primi lingouri de aur în loc de bani lichizi¹⁴, un indiciu clar al gradului de îngrijorare al clasei de mijloc, din China până în Statele Unite.

Criza financiară a fost atât de dăunătoare fiindcă a fost foarte difuză. Eliminarea unor bariere a amplificat relațiile interdependente. Într-o perioadă de criză globală, aceste conexiuni se puteau transforma într-un laț sugrumător. De fapt, globalizarea a creat o situație în care America a pierdut controlul asupra pieței dolarului. În anii 1950 a început să apară o piață a eurodolarilor, în care bănci neamericane, mai ales cele europene, au început să ofere împrumuturi și instrumente financiare în moneda Statelor Unite. Această piață s-a dezvoltat rapid, așa încât, la izbucnirea crizei, investitorii europeni în dolari au început să se retragă panicați. Federal Reserve a fost nevoită să ofere garanții în valoare de cel puțin un trilion de dolari țărilor străine și băncilor străine. Cu alte cuvinte, tocmai când erau amenințate de colapsul financiar, Statele Unite au trebuit să intervină ca să salveze și piețele străine¹⁵.

Steroizi europeni

În mod tragic și sugestiv, economia americană nu a fost singura pe steroizi. De cealaltă parte a Atlanticului se contura o altă criză, asemănătoare în multe privințe. La aproximativ trei luni după atacurile de la 11 septembrie, în unul dintre cele mai ambițioase proiecte din istoria modernă, 12 state membre ale Uniunii Europene au adoptat o monedă unică, euro. În ianuarie 2002,

* În prezent, băncile asiatice dețin un trilion de dolari în active exprimate în dolari americani. După criza din 2008, totalul creditelor în dolari din afara Statelor Unite aproape s-a dublat, ajungând la aproximativ 13 trilioane de dolari în ianuarie 2019.

bancnotele și monedele euro au intrat în circulație. Moneda fusese emisă teoretic în 1999, dar până la modificare a servit doar ca unitate de contabilitate.

În această perioadă de tranziție s-a întâmplat ceva ciudat – țări precum Grecia, Italia, Spania, Irlanda și Portugalia au beneficiat brusc de aura unor economii solide, bogate, de parcă erau egalele Germaniei, Olandei și Franței. Această aură a ajutat țările mai sărace din Uniunea Europeană să obțină bani. Eficiența conexiunii țărilor din zona euro a fost aproape perfectă. A fost ca și cum managerul unei bănci ar vrea să acorde un împrumut unei familii aflate în dificultate financiară, în condițiile aceleiași rate scăzute a dobânziilor ce era asigurată familiei bogate de alături, care dispune de active solide și are un istoric excelent de achitare a împrumuturilor, pur și simplu întrucât cele două familii sunt vecine. În virtutea oricărui standard economic rezonabil, acest lucru nu ar fi trebuit să fie permis, însă proiectul european a încercat să modeleze convențiile economiei în conformitate cu fantezia sa politică.

În aprilie 1977, Donald MacDougall, pe atunci consilier economic principal al ministrului de Finanțe al Marii Britanii, a înaintat un raport în care susținea că o uniune economică ar necesita o consolidare a politicii bugetare. În opinia sa, o monedă unică nu putea supraviețui decât dacă s-ar fi făcut transferuri masive de capital dinspre nordul Europei spre sudul său sărac¹⁵. În acest scop, ar fi trebuit instituit un fel de guvern european care să monitorizeze cheltuieli de 7,5-10% din produsul intern brut al Europei. Era un nivel mai modest decât cel care predomina în sistemele federale sau confederale din alte părți ale lumii. MacDougall nu era singur. La începutul anilor 1990, cancelarul Germaniei, Helmut Kohl, afirma că o uniune monetară ar fi imposibilă fără o uniune politică. Milton Friedman, principalul exponent al Școlii monetariste a economiștilor americani, scria în *The Times* (Londra), în 1997: „Europa ilustrează o situație nefavorabilă a unei monede comune. Este alcătuită din națiuni separate, care vorbesc limbi diferite, cu obiceiuri diferite și cu cetățeni care dau dovadă de o loialitate și un atașament mai mari față de țara lor decât față de o piață comună sau față de ideea de Europa”¹⁶.

Această abordare prudentă a fost respinsă de birocrații Comisiei Europene, care credeau că disciplina fiscală va fi suficientă. Ei au ales opțiunea mai periculoasă, fiindcă știau prea bine că contribuabilii europeni nu vor consimți niciodată să le acorde autoritatea de a face investiții la nivelul unei entități politice federale adevărate. Chiar înainte de lansarea monedei euro, guvernul grec trebuia să plătească rate ale dobânzii cu 50% mai mari decât

cele ale Germaniei, pentru a împrumuta bani de pe piața obligațiunilor – cu alte cuvinte, piața considera că prezintă mai multe riscuri. Doi ani mai târziu, obligațiunile grecești erau tranzacționate cu un randament egal cu cel al Germaniei. Să ne aducem aminte că, atunci când Federal Reserve a redus ratele dobânzilor, i-a impulsionat pe cetățenii americani să contracteze împrumuturi ieftine. Convergența ratelor dobânzilor europene înspre o valoare scăzută a injectat bani în țări precum Spania, Irlanda, Portugalia și Grecia – până la capacitate maximă. Guvernele au împrumutat bani pentru a finanța programe de asistență socială, construcția de drumuri și birocrații încărcate. Și, desigur, banii ieftini au ajuns pe piețele private și la consumatori. Ca și în cazul pieței creditelor ipotecare americane, toți au crezut că petrecerea va continua la nesfârșit.

Globalizarea de tip „prăjitură cu răvaș”

Americanii au avut probabil cele mai bune scuze pentru economia lor umflată – un atac terorist de amploare, două războaie și dublarea cheltuielilor destinate apărării. Liderii europeni erau hotărâți, dar totodată se amăgeau când au plănuit un viitor politic și economic comun. În ambele cazuri, au încercat să rezolve probleme economice și societale fundamentale cu un elixir al globalizării. Liderii Uniunii Europene credeau că discrepanțele dintre sudul și nordul Europei puteau fi eliminate printr-o monedă unică. Era un fel de „să ne prefacem până vom reuși”. „A reuși” însemna crearea unei autorități europene supranaționale, care să lase totodată statelor membre o autonomie considerabilă.

Rezultatul a fost o uniune monetară fără responsabilitate fiscală comună, o solidaritate europeană, consolidând totodată identitatea națională. Dacă pare un paradox, arată ca un paradox și se comportă ca un paradox, atunci se pare că este vorba despre Uniunea Europeană. Europa voia să fie unită, așa încât și-a băgat capul în nisip, sperând că riscurile pe care și le va asuma se vor diminua și vor dispărea.

De cealaltă parte a Atlanticului, liderii americani erau convinși că problemele fundamentale ale economiei Statelor Unite după atacurile de la 11 septembrie puteau fi ameliorate prin injectarea de bani ieftini direct într-un sistem financiar cu reglementări insuficiente și prin axarea pe încrederea consumatorilor. Valul de optimism ce a urmat căderii Zidului Berlinului și